

CUPRINS

CUVÂNT INTRODUCTIV	5
--------------------------	---

CAPITOLUL I

NOȚIUNI INTRODUCTIVE ÎN TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI	7
1. Despre știință	7
2. Știința dreptului în sistemul științelor sociale	8
3. Sistemul științei dreptului (științelor juridice)	10
4. Teoria generală a dreptului. Locul și rolul său în sistemul științei dreptului	11
5. Predarea Teoriei dreptului în România	13
6. Definiția Teoriei generale a dreptului	13
7. Obiectul specific al Teoriei generale a dreptului	13
8. Științele juridice istorice	15
9. Științele juridice de ramură	16
10. Științele ajutătoare (participative)	17
11. Concluzii	19

CAPITOLUL II

METODOLOGIA JURIDICĂ	20
1. Noțiunea metodologiei juridice	20
2. Metoda logică de cercetare juridică	20
3. Metoda comparativă de cercetare juridică	21
4. Metoda istorică de cercetare juridică	27
5. Metoda sociologică de cercetare juridică	28
6. Metoda cantitativă de cercetare juridică	31
7. Concluzii	32

CAPITOLUL III

CONCEPTUL DREPTULUI	33
A. Accepțiunile noțiunii de „drept”	33
B. Dimensiunea morală a dreptului	35
C. Originea și apariția dreptului. Dimensiunea istorică a dreptului	35
Primele legiuri (Începuturile activității normativ-juridice)	37
D. Dimensiunea socială a dreptului	41
E. Esența dreptului	43
F. Conținutul dreptului	44
G. Forma dreptului	45
H. Definiția dreptului	45

CAPITOLUL IV

FACTORII DE CONFIGURARE ȘI EVOLUȚIE A DREPTULUI.

TIPOLOGIA DREPTULUI	47
1. Factorii de configurare a dreptului	47
a) Cadrul natural.....	47
b) Cadrul economic, social și politic național	52
c) Cadrul economic, social și politic regional și internațional	57
d) Factorul uman	57
e) Teorii juridice cu privire la factorii de configurare și evoluție a dreptului	59
2. Tipologia dreptului	61
A. Marele sistem de drept romano-germanic.....	62
a) Sistemul juridic francez.....	62
b) Sistemul juridic german	63
c) Sistemul de drept scandinav	65
B. Marele sistem de common-law (dreptul anglo-saxon)	65
C. Sisteme juridice religioase și tradiționale.....	68
D. Sistemul de drept al comunităților europene (dreptul comunitar).....	70
E. Dreptul din Rusia, Japonia și China	71

CAPITOLUL V

DREPTUL ȘI STATUL	80
1. Noțiunea statului.....	80
2. Apariția statului	80
3. Statul la începutul mileniului III	85
4. Puterea de stat	89
5. Funcțiile statului	91
6. Forma statului	92
7. Structura de stat	94
8. Regimul politic,	94
9. Corelația ideologie, doctrină politică, stat, drept	96

CAPITOLUL VI

PRINCIPIILE DREPTULUI	100
I. Introducere în studiul principiilor dreptului	100
1. Noțiune.....	100
2. Delimitări	101
3. Clasificarea principiilor dreptului	102
4. Caracteristicile principiilor fundamentale ale dreptului.....	102
II. Prezentarea principiilor fundamentale ale dreptului	103
1. Principiul asigurării bazelor legale de funcționare a statului (principiul legalității)	103
2. Principiul libertății și egalității	103
3. Principiul responsabilității	105

4. Principiul dreptății, al echității și justiției	106
III. Principiile ramurilor dreptului	107
1. Principiile dreptului internațional	107
2. Principiile dreptului civil român	108
3. Principiile fundamentale ale procesului civil	108
4. Principiile dreptului penal român	109
5. Principiile dreptului procesual penal român	109
6. Principiile dreptului comunitar	110
 CAPITOLUL VII	
FUNȚIILE DREPTULUI	113
1. Noțiunea funcțiilor dreptului	113
2. Prezentarea analitică a funcțiilor dreptului	113
3. Considerații privind funcțiile unor ramuri ale dreptului	117
 CAPITOLUL VIII	
DREPTUL ÎN SISTEMUL NORMATIV SOCIAL	118
1. Considerații generale despre realitatea socială și conduita umană în contextul acesteia	118
1.1. Privire generală asupra realității sociale	119
2. Sistemul normelor sociale	123
3. Dreptul și religia	134
 CAPITOLUL IX	
NORMA JURIDICĂ	143
1. Definiția normei juridice	143
2. Scopul normei juridice	143
3. Trăsăturile caracteristice ale normei juridice	143
4. Structura normei juridice	148
5. Clasificarea normelor juridice	152
6. Acțiunea normei juridice	155
7. Precizări în legătură cu normele juridice din unele ramuri de drept	166
 CAPITOLUL X	
IZVOARELE DREPTULUI	168
1. Considerații generale despre izvoarele dreptului	168
2. Prezentarea izvoarelor formale ale dreptului	170
3. Izvoarele Dreptului românesc după Revoluția din Decembrie 1989	182
4. Izvoarele principalelor ramuri de drept	183
 CAPITOLUL XI	
TEHNICA ELABORĂRII ACTELOR NORMATIVE	186
1. Considerații introductive	186
2. Noțiunea tehnicii juridice	186

3. Tehnica legislativă.....	188
4. Etapele elaborării actelor normative.....	195
5. Părțile constitutive ale actului normativ.....	197
6. Structura actului normativ.....	200
7. Tehnica sistematizării actelor normative.....	201
8. Probleme actuale ale tehnicii legislative în Europa.....	204
9. Despre vocabularul juridic și limbajul juridic.....	206
CAPITOLUL XII	
REALIZAREA DREPTULUI.....	210
1. Considerații introductive.....	210
2. Formele realizării dreptului.....	211
CAPITOLUL XIII	
INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE.....	225
1. Noțiuni introductive.....	225
2. Definiția interpretării normelor juridice.....	226
3. Felurile (formele) interpretării normelor juridice.....	227
4. Metodele interpretării normelor juridice.....	228
5. Rezultatele interpretării normelor juridice.....	234
6. Interpretarea normelor juridice specifice unor ramuri de drept.....	235
CAPITOLUL XIV	
RAPORTUL JURIDIC.....	239
1. Definiția raportului juridic.....	239
2. Premisele raportului juridic.....	239
3. Trăsăturile caracteristice ale raportului juridic.....	240
4. Subiectele raportului juridic.....	241
5. Conținutul raportului juridic.....	245
6. Obiectul raportului juridic.....	247
7. Faptul juridic.....	247
8. Particularități ale raporturilor juridice de ramură.....	248
CAPITOLUL XV	
RĂSPUNDEREA JURIDICĂ.....	253
1. Considerații generale.....	253
2. Definiție.....	253
3. Condițiile răspunderii juridice.....	254
4. Principiile generale ale răspunderii juridice.....	255
5. Funcțiile răspunderii juridice.....	256
6. Forme specifice ale răspunderii juridice.....	256

CAPITOLUL XVI

SISTEMUL DREPTULUI	265
1. Noțiunea sistemului dreptului	266
2. Cum este construit sistemul dreptului	266
3. De ce este necesar studiul sistemului dreptului?	268
4. Securitatea juridică și complexitatea dreptului	269

CAPITOLUL XVII

INTRODUCERE ÎN DREPTUL UNIUNII EUROPENE (U.E.)	283
1. Preliminarii	283
2. Funcțiile fundamentale ale U.E.	283
3. Obiectivele fundamentale ale U.E.	283
4. Principiile fundamentale ale U.E. în domeniul exercitării competențelor	284
5. Competențele Uniunii Europene	284
6. Instituțiile Uniunii Europene	285
7. Izvoarele dreptului Uniunii Europene	287
8. Domeniile cooperării judiciare	288

CAPITOLUL XVIII

DREPTUL ȘI STATUL ÎN AMERICA	292
1. Scurt istoric	292
2. Constituția Statelor Unite ale Americii	293
3. Puterea legislativă	294
4. Puterea executivă	296
5. Puterea judecătorească	298
6. Guvernarea statală	299
7. Religia în Statele Unite ale Americii	301
I. Plantarea creștinismului american	302
A. Biserica Anglicană în America	302
B. Plantarea congregaționalismului în Noua Anglie	303
C. Plantarea bisericilor baptiste americane	304
D. Plantarea romano-catolicismului în Maryland	305
E. Pennsylvania și quakerii	306
F. Prezbiterianismul în America	306
G. Metodismul în colonii	307
II. Educația în colonii	307
III. Marea trezire	308
IV. Bisericele și revoluția americană	309

CAPITOLUL XIX

PERSONALITĂȚI CELEBRE ALE DREPTULUI	312
--	-----

CAPITOLUL XX

TESTE	321
Răspunsuri	340

ANEXA NR. 1

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene343

Glosar selectiv de termeni și expresii.....355

SINTEZE

ACCEȚIUNILE TERMENULUI „DREPT”370

BIBLIOGRAFIE384

CUVÂNT INTRODUCTIV

Pentru acest Cuvânt Introductiv am considerat nimerit să reproduc un pasaj din studiul „Observații metodologice asupra fenomenului Juridic publicat în anul 1939 de Mircea Djuvara (1886-1944), cel care a lăsat o impresionantă operă în domeniul Teoriei generale a dreptului.

Distinsul profesor scria:

„Fiecare știință posedă o individualitate proprie. Fiecare are un anumit domeniu pe care-l studiază. Dreptul studiază fenomenul juridic.

Să luăm un exemplu. Un particular intră într-o librărie pentru a cumpăra o carte. Ne aflăm în fața unui fenomen juridic întrucât intervine un contract de vânzare-cumpărare a unui obiect. Dar realitatea aceasta este de o extraordinară complexitate. În ea aflăm o serie de fenomene psihologice, întrucât în conștiința ambelor părți se perindă munca unei lungi serii de generații. Juristul este interesat, în acest caz, de contractul care s-a născut cu toate clauzele și consecințele sale, de drepturile și obligațiile ce se nasc între persoanele părților. Întreg dreptul este astfel interesat în fiecare act al vieții noastre de toate zilele.

Activitatea noastră întreagă, se scurge în cadrul unui complex extraordinar de prescripții juridice, din care, juristul, izolează prin abstractizare numai ceea ce-l interesează la un moment dat.

Dar, în activitatea zilnică, noi nu simțim toate elementele acestui mecanism nebănuit de complicat, întocmai cum nu simțim direct funcționarea marelui număr de organe interne din trupul nostru. Nu simțim aceste organe decât atunci când un caz special se întâmplă: spunem atunci că ne doare acel organ, că el este bolnav. Tot asemenea elemente juridice apar în conștiința părților îndată ce un conflict se ivește, un interes lezată ne doare și atunci se naște de multe ori, dacă nu ajungem la o înțelegere, un proces în fața instanței".

Exemple de acest gen sunt, practic, infinite. Mulți dintre noi nu avem timp să ne gândim la cât de complexe sunt raporturile în care ne aflăm, practic, în fiecare ceas al existenței.

Rostul Teoriei Generale a Dreptului este acela de a studia în chip științific, aprofundat și riguros, realitatea socială, raporturile în care intrăm fiecare dintre noi cu semenii noștri, cu statul și instituțiile acestuia.

Teoria Generală a Dreptului ne face să înțelegem de ce DREPTUL este prezent în fiecare act al vieții noastre, dinainte de a ne naște și după ce s-a terminat biologic existența noastră.

Dreptul ne așează pe fiecare în centrul atenției și preocupărilor sale. El dă sens și substanță existenței noastre.

Într-un admirabil eseu, intitulat „Elogiul dreptului” publicat în Revista „Palatul de Justiție” nr. 5/2006, prof. univ. dr. Gheorghe Mihai consemna:

„Firește, dreptul nu conține în limbajul său normativ termeni precum iubirea sau ura, prietenia sau dușmănia, amăgirea sau dezamăgirea, speranța sau deznădejdea, frumosul sau urâtul, fericirea sau suferința. Chiar dacă vom căuta îndărătul cuvintelor din acte juridice normative sau nonnormative, tot nu le vom găsi. Dar, așa cum admir geometria pentru

rigoarea sa de o limpezime rece fără egal, la fel admir dreptul pentru luciditatea sa practică inegalabilă. Despre geometrie nu vom spune că își trage resursele din realitățile sociale ale vremurilor pentru care este, așa cum spunem despre drept. Numai că, tocmai de aceea reglementarea juridică face dovada lucidității sale superioare, a unei lucidități care aspiră la un umanism deplin. El nu consacră iubirea, așa cum ne-am gândit noi, dar o ocrotește: ocrotește familia, pe copii, femeia, creația lucrătorului și a savantului, rezultatele muncii oneste, bunul. El încriminează minciuna, ticăloșia de varia feluri, reaua-credință, neonorarea cuvântului dat, lașitatea, trădarea, indecența, așează stavili urii și dușmăniei. Dreptul modern întemeiază în formele sale normative cele mai înalte valori omenești: libertatea și demnitatea noastră; o face cu luciditate practică, știind măsura concretă în care o poate face. Această luciditate practică se numește prudentă, iar prudenta e o fațetă a înțelepciunii. Fiind astfel, el constituie act de cultură, angajat în practica socială este fapt de civilizație; act rodnic de cultură, cu diferențe stilistice proprii, fapt semnificativ de civilizație, cu antecedente și continuări. Acuza de imperfecțiune e inutilă, critica imperfecțiunilor sale e izvor de perfectibilitate, ca și critica imperfecțiunilor tuturor creațiilor omenești. Nu trebuie să uităm că, în fondul său, dreptul modern întemeiază cele mai înalte aspirații ale noastre: libertatea și demnitatea”.

AUTORUL

CAPITOLUL I

NOȚIUNI INTRODUCATIVE ÎN TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

1. Despre știință

Cele mai prestigioase dicționare definesc știința astfel:

„ansamblu sistematic de cunoștințe despre natură, societate și gândire; ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu al cunoașterii” (Dicționarul Explicativ al Limbii Române elaborat de Academia Română, 1996);

„o ramură de cunoștințe sau studii care se ocupă de un ansamblu de fapte sau adevăruri, ordonat sistematic și care demonstrează funcționarea legilor generale; cunoștințe sistematice despre lumea fizică sau materială” (Webster’s Dictionary of the english language – 1997);

„totalitatea ordonată a cunoștințelor și experiențelor umane; activitatea de cunoaștere prin cercetare într-un anumit domeniu” (Dicționarul limbii germane – 1997);

„totalitatea cunoștințelor, studiilor cu valoare universală caracterizate de un obiect și o metodă proprii, bazate pe relații obiective confirmate în practică” (Dicționarul limbii franceze – 1991).

Așadar, știința reprezintă sistemul de cunoștințe și experiențe despre natură, societate și gândire, rezultate prin utilizarea unor metode de cercetare proprii și materializate în noțiuni, concepte, categorii, principii confirmate în practică.

Știința este o activitate umană de o mare diversitate și complexitate. Ea pune în evidență și demonstrează, într-o manieră ordonată, adevăruri și fapte din lumea înconjurătoare.

Știința reprezintă un sistem de idei, teorii, legități și reprezentări (latura *statică* a acesteia), dar și un sistem *care* declanșează și întreține procesul de cercetare și investigare continuă din *care* rezultă noi cunoștințe, noi valori, noi teorii (latura *dinamică* a acesteia).

Pentru ca un ansamblu de cunoștințe să dobândească statutul de știință, acesta trebuie:

- a) să aibă un **domeniu** foarte bine delimitat de cercetare, denumit și obiectul de cunoaștere;
- b) să aibă format și perfecționat un **limbaj propriu**, bine conturat și definit;
- c) să opereze cu un **sistem specific de noțiuni**, concepte, categorii, principii și legi;
- d) să aibă o **metodologie proprie de cercetare**;
- e) să aibă formulate **ipoteze și teorii bine fundamentate** care permit să explice aspectele specifice domeniului cercetat;
- f) să dispună de întregul arsenal de **mijloace și metode** care să permită elaborarea de predicții, precum și de configurarea unei retrospective asupra domeniului specific;
- g) să aibă **disponibilitatea** (capacitatea) de a integra noile descoperiri în propriul sistem explicativ;

h) să **exprime limpede** enunțuri adevărate cu privire la ceea ce descoperă în domeniul propriu de cercetare.

Sistemul științelor cuprinde: **științe ale naturii, științe despre societate și științe despre gândire**. Există și altă structurare a științelor în: științe fundamentale, științe particulare și științe tehnico-aplicative, care formează, în opinia UNESCO, sistemul celor 1150 de științe actuale.

Științele despre societate sau **științele sociale**, în care sunt incluse și științele juridice (știința dreptului), studiază legile generale ale existenței și dezvoltării societății, formele istorice de organizare socială, modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social-umane (etice, juridice, politice etc.).

2. Știința dreptului în sistemul științelor sociale

Sistemul științelor sociale cuprinde în alcătuirea sa următoarele domenii:

a) științele care au ca obiect de studiu activitățile umane și ca finalitate stabilirea legilor și relațiilor funcționale ale acestora. Exemple: economia, politologia, sociologia, psihologia, demografia, lingvistica etc.;

b) științele care reconstituie și interpretează trecutul societății umane: științele istorice;

c) științele care studiază aspectele normative ale activității umane: științele juridice.

Observăm faptul că știința dreptului (științele juridice) ocupă un loc bine determinat în vastul tablou al științelor sociale, datorită specificității (particularității) **obiectului său de cercetare care este realitatea juridică ca parte componentă a realității sociale**.

Știința dreptului este o știință social-umană pentru că studiază realitatea juridică, adică acea dimensiune inalienabilă a existenței umane în condiții particulare social-istorice.

Analizii sunt de acord că ultima jumătate a secolului XX a fost cea mai remarcabilă perioadă din istoria omenirii. S-au produs și se produc sub ochii noștri veritabile revoluții în plan politic, economic, în toată complexitatea lor.

Lumea de astăzi, din debutul mileniului trei, se află într-o puternică interdependență, interconționare, trăiește epoca globalizării cu toate efectele, bune și mai puțin bune, ce decurg din aceasta.

Societatea în ansamblul său este confruntată cu o infinitate de fenomene, de mutații esențiale pe toate planurile: economic, politic, social, spiritual.

Componenta juridică a realității sociale capătă în acest context o importanță aparte. Fiecare stat este pus să găsească soluții problemelor noi care se manifestă în societate; el trebuie să organizeze viața oamenilor și a societății în general pe toate coordonatele vieții: politice, economice, sociale, culturale, spirituale. Totul trebuie introdus în tiparul normelor juridice, astfel încât societatea să funcționeze prin reala articulare a tuturor componentelor sale. Această funcție de reglementare revine DREPTULUI.

Dreptul se apleacă asupra realității spre a-i cerceta legitățile, regularitățile, geneza și modalitățile în care comportamentul uman trebuie să răspundă la comenzile societății.

Știința dreptului (științele juridice) este chemată să studieze, să cerceteze legile existenței și evoluției statului și dreptului, viața instituțiilor politice și juridice (aparitia și

evoluția istorică a acestora), modalitățile concrete în care aceste instituții influențează societatea în globalitatea ei și suportă, la rândul lor, influența acesteia.

Pretutindeni în lume, în orice societate, știința dreptului este confruntată astăzi cu o vastă problematică. Domeniul de cercetare și de analiză care se oferă științei dreptului este în permanentă extensie.

Ca fenomen normativ DREPTUL se înfățișează ca o tentativă de disciplinare, de coordonare și articulare a relațiilor sociale care îi oferă posibilitatea de a promova și reglementa corespunzător valorile cele mai importante: viața omului, libertățile individuale, proprietatea, familia, educația, siguranța juridică, ordinea publică etc.

Ca orice știință, știința dreptului are o *funcție descriptivă*, constând în stabilirea și fixarea în chip metodic a faptelor, situațiilor, împrejurărilor concrete pe care le studiază și cercetează.

Cealaltă funcție, *funcția teoretică*, constă în elaborarea ipotezelor, teoriilor, principiilor și conceptelor specifice prin care explică domeniul pe care îl cercetează, făcându-l accesibil oamenilor.

Prin cele două funcții, știința dreptului, realizează o generalizare a experienței umane în domeniul său de cercetare, oferind date verificate, riguros sistematizate, un complex de noțiuni, categorii, concepte, principii și metode specifice, pe baza cărora fenomenele din societate pot fi investigate și studiate.

În esență, știința dreptului analizează și cercetează domeniul extrem de vast și diversificat al participării oamenilor la circuitul juridic, oamenii priviți ca purtători de drepturi și obligații juridice, cu întregul cortegi de efecte ce decurg de aici.

Pe vasta scenă a societății, a realității sociale, oamenii sunt actorii cei mai prețioși. Ei cooperează, se interferează, se raportează la semenii lor și la valorile sociale sub autoritatea dreptului care conduce și dirijează comportamentele lor, impunând oamenilor reguli normative și modele, programându-le într-un sens, acțiunile și limitându-le atunci și acolo, când și unde rațiunea dictează.

Pentru a realiza acest obiectiv, dreptul ca știință depășește statutul de „predicator”, adică acela de a studia norma juridică, jurisprudența, contractul etc. Dreptul trece în teritoriul concretului, adică realizează un amplu proces de explicare a contextului social în care apar și trăiesc normele și instituțiile juridice.

În acest proces complex, de un extraordinar dinamism, dreptul colaborează cu celelalte științe sociale: economia politică, istoria, sociologia, statistica, criminologia, politologia etc.

Importanța științei dreptului este pusă în evidență cu deosebire în perioadele de profunde transformări care au avut loc în istoria societății. Este suficient să amintim rolul fundamental al dreptului în viața societății românești, de după anul 1990, când România a parcurs perioada trecerii de la un regim de dictatură comunistă la un regim democratic. Dreptul a fost cel care, analizând și cercetând noile realități sociale din România, a găsit soluțiile pentru a reglementa juridic, într-o formă nouă, radical deosebită de perioada anterioară, cele mai importante relații sociale și valori fundamentale: proprietatea, libertatea oamenilor, educația, societatea civilă etc.

Într-o asemenea perioadă dreptul și-a demonstrat statutul de știință. O știință modernă, dinamică și respectată care, departe de a dispărea, cunoaște astăzi o dezvoltare și afirmare crescândă în domenii de o mare varietate ale societății.

Simpla observare a realităților din societatea românească ne conduce la concluzia că, știința dreptului este pusă să găsească rezolvări, să reglementeze o mare diversitate de probleme noi apărute: privatizarea, protecția socială, partidele politice, crima organizată, criminalitatea informatică, protecția mediului, protecția drepturilor de autor, contrabanda, spălarea banilor, procedura falimentului, regimul străinilor, regimul vamal, combaterea corupției etc.

Dreptul își lărgeste câmpul de acțiune: realitatea juridică obligă știința dreptului să-și dezvolte funcția explicativă și normativă, aceea de cercetare și analiză, dublate de funcția de prospectare, de prognoză.

Dinamismul dreptului și capacitatea lui de a identifica domeniile ce își revendică propria reglementare și normare juridică sunt puse în evidență de apariția și consolidarea unor ramuri noi de drept: dreptul fiscal, dreptul vamal, dreptul comunitar, dreptul spațial, dreptul nuclear, dreptul contabil, dreptul populației, dreptul proprietății intelectuale, dreptul maritim, dreptul informatic, dreptul bancar, dreptul ecologic, dreptul execuțional penal etc.

3. Sistemul științei dreptului (științelor juridice)

Data fiind complexitatea fenomenului social-juridic, știința dreptului își repartizează eforturile de analiză și cercetare pe toate secvențele (laturile) acestuia, pentru a le pune în valoare particularitățile și a realiza corelarea (închegarea) lor într-un sistem articulat.

Din această perspectivă **dreptul** este o știință a valorilor, o știință a normelor și o știință a realității. Dreptul nu este un ambalaj exterior pentru deciziile autorității, ci un limbaj cu efecte de structură, un rezultat al confruntării între interese și valori.

Dreptul este în esența sa produsul faptelor sociale și ale voinței omului, un fenomen material complex, un ansamblu care include valori morale dublate de o ordine normativă, o sumă de acte de voință și de acte de autoritate, de libertate și constrângere (Bergel – Teoria generală a dreptului – Paris 1985).

Dreptul este studiat din *perspectiva globală*, ca un sistem articulat, cu regulile caracteristice; din *perspectiva istorică*, ca fenomen ce-și păstrează anumite permanențe de-a lungul timpului, dar care se transformă permanent; din *perspectiva structurală*, ca fenomen ce se compune din elemente și secvențe bine determinate și care se află, la rândul lor, în stare de interferență.

Ca și celelalte științe, dreptul a cunoscut, de-a lungul evoluției sale, un constant și evident proces de specializare.

Simpla comparare a definițiilor date dreptului în diferite etape ale evoluției sale, începând cu cea formulată de Ulpian: „Știința dreptului este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința de a deosebi ce e drept și ceea ce e nedrept” și terminând cu cele formulate astăzi în literatura de specialitate („Știința dreptului are ca obiect de studiu forma juridică a societății, uniformitatea necesară, genetică, funcțională, structurală, organizațională a formei juridice pe care o îmbracă componentele societății, explicându-le și descoperind legile lor de distribuție în spațiul și timpul social” – Gh. Mihai și R. Motica, Fundamentele

dreptului, Editura ALL, 1997, p. 3), evidențiază acumulările realizate în planul cunoașterii realității juridice.

Sistemul științei dreptului (științelor juridice) este alcătuit din următoarele părți:

- Teoria generală a dreptului;
- Științele juridice de ramură;
- Științele juridice istorice;
- Științele juridice ajutătoare.

4. Teoria generală a dreptului. Locul și rolul său în sistemul științei dreptului

Prima încercare de analiză enciclopedică a dreptului este atribuită lui Wilhem Durantis care a publicat în anul 1275 lucrarea „Speculum juris”, remarcabilă la vremea ei prin curajul de a aborda dreptul ca știință de sine stătătoare.

Ca parte a științei dreptului, Teoria generală a dreptului, capătă contur și fundamentare abia în secolul XIX constituindu-se în cel mai documentat argument împotriva filozofiei dreptului și dreptului natural care orientaseră gândirea juridică într-o direcție pur speculativă.

Denumită vreme îndelungată ENCICLOPEDIA DREPTULUI, disciplină științifică care-și propunea să studieze și cerceteze considerentele generale și fundamentale asupra dreptului, Teoria generală s-a desprins ca parte a științei dreptului abia la începutul secolului XX.

Problema cea mai importantă și evident cea mai discutată a vizat direcțiile sau domeniile caracteristice, particulare, de studiu ale noii discipline. Cu alte cuvinte se așteaptă formulat răspunsul la întrebările:

Care este obiectul de cercetare al acestei discipline științifice? Ce studiază ea? Ce principii, concepte, categorii și noțiuni juridice conține această disciplină?

Evident că, de-a lungul timpului, s-au formulat numeroase răspunsuri la aceste întrebări.

În 1899, belgianul Edmond Picard în lucrarea intitulată „Le droit pur” (Dreptul pur) identifică șase direcții caracteristice studiului enciclopedic al dreptului:

- Enciclopedia *universală* a Dreptului;
- Enciclopedia „*Vulgară*”, care înseamnă inițierea în tainele dreptului, pentru omul de rând;
- Enciclopedia *preliminară*, concepută ca o introducere în studiul dreptului;
- Enciclopedia *complimentară*, construită ca o completare a studiului particular al dreptului cu noțiuni generale;
- Enciclopedia *națională*, concepută ca o radiografie a dreptului național, cu elementele, noțiunile, conceptele și categoriile juridice specifice fiecărui drept;
- Enciclopedia *formală* sau „Dreptul Pur”, care trebuia să studieze permanențele juridice, adică domeniul statistic al dreptului, acela pe care îl regăsim în substanța dreptului în întreaga sa evoluție.

În dreptul român, **Mircea Djuvara** (1889-1944) a exprimat, în manieră modernă, argumentele pentru o „Teorie generală a dreptului”. Interesul său s-a concentrat asupra

surprinderii particularităților dreptului, analizei componentelor acestuia și constantelor comune tuturor ramurilor dreptului. Imaginea pe care o obține autorul asupra dreptului este rezultanta generalizării cunoștințelor puse la dispoziție de disciplinele care studiază diferitele ramuri ale dreptului.

Mircea Djuvara semnaleză necesitatea analizei dintr-o perspectivă interioară (juridică) arătată mai sus, dar și dintr-o perspectivă exterioară, cea realizată de filozofia dreptului, care, în concepția sa, îmbrățișează toate problemele mari ale dreptului, toate problemele de legislație, sociologice, psihologice și istorice.

Meritul eminentului jurist constă în faptul că a pus problema posibilității cunoașterii juridice, încercând să evedențieze condițiile realizării acesteia.

În articolul intitulat „Observații metodologice asupra fenomenului juridic” publicat în anul 1939, Mircea Djuvara consemna foarte riguros:

- „fiecare știință posedă individualitate proprie”;
- „fiecare știință are un anumit domeniu pe care-l studiază”;
- „observația concretă este... baza inițială de la care juristul trebuie să pornească și fără de care orice construcție a științei sale nu poate avea niciun înțeles”;
- „enciclopedia dreptului studiază articulațiunea însăși a gândirii juridice, căutând să determine în felul acesta ce este esențialul dreptului și se regăsește în toate ramurile și manifestațiunile lui; ea distinge astfel dreptul de celelalte discipline științifice”.

Contemporan cu Mircea Djuvara, **Eugeniu Speranția**, profesor la catedra de Filozofia dreptului din cadrul Facultății de Drept din Cluj, considera în 1946 că „teoria generală a dreptului trebuie să se ocupe de următoarele cinci mari probleme:

- definiția dreptului ca realitate socială spre a-l deosebi astfel de morală, religie etc.;
- clasificările dreptului și sensurile termenului de drept;
- originea și evoluția istorică a dreptului și legile care guvernează această evoluție;
- principiile ideologice care justifică autoritatea dreptului;
- istoria doctrinelor generale și filozofice în drept”.

După aproape cincizeci de ani de la această proiecție formulată de Eugeniu Speranția, în Italia anulului 1996, doi autori (Mario Jori și Anna Pintore) consideră ca Teoria generală a dreptului trebuie să trateze următoarele probleme: conceptele juridice; conceptul dreptului; concepții despre drept; dreptul și statul; filozofia dreptului; formalismul juridic; jurisprudența; cibernetica și dreptul; justiția; interpretarea logică juridică; norma juridică, ordinea juridică; pedeapsa; semiotică juridică (Mario Jori, Anna Pintore, Manuale di Teoria generale del diritto, Secondo edizione, Torino, 1995).

În România, prof.univ.dr. **Nicolae Popa** propune ca Teoria generală a dreptului să fie structurată pe următoarele capitole: sistemul științei dreptului; metodologia juridică; conceptul dreptului; dreptul și statul; principiile și funcțiile dreptului, norma juridică; izvoarele dreptului; tehnica elaborării actelor normative, realizarea dreptului, sistemul dreptului; interpretarea normelor juridice; raportul juridic, răspunderea juridică.

Ca disciplină de învățământ, Teoria generală a dreptului este prezentă practic în toate planurile de pregătire juridică din țările europene.

În Anglia noțiunile generale de drept sunt conținute în disciplina științifică denumită „Jurisprudența generală”. În Franța și Italia disciplina se intitulează „Teoria generală a dreptului”.

5. Predarea Teoriei dreptului în România

Istoria învățământului juridic în România începe în anul 1816, când Ion Vodă Caragea reorganizează în Țara Românească Școala Domnească, numindu-l ca profesor de drept pe marele cărturar Logofăt Nestor.

Regulamentul Organic din Țara Românească (1831) cuprindea și o dispoziție specială în baza căreia se înființează un colegiu juridic cu durata a trei ani, la care erau predate șase discipline de drept.

Prima facultate de drept, cu durata de trei ani, a fost înființată în anul 1850 cu ocazia reorganizării instrucției publice la București, fiind predate nouă discipline juridice.

În Moldova s-a înființat în anul 1822 Școala de Drept, pentru cursul de legi fiind desemnat profesorul Christian Flechtenmacher.

La Facultatea de Drept din București a luat ființă în anul 1913 Catedra de Enciclopedia dreptului, iar din anul 1948 disciplina „Teoria generală a dreptului” face parte din programa de învățământ a tuturor facultăților de drept din România.

6. Definiția Teoriei generale a dreptului

Teoria generală este disciplina științifică ce studiază ansamblul dreptului, respectiv determinarea, articulațiile și esența lui, alcătuirea și structurarea lui și care elaborează instrumentele esențiale și conceptele fundamentale prin care dreptul este gândit, instrumente constând în „norma juridică”, „izvorul de drept”, „raportul juridic”, „tehnica juridică”.

Din substanța definiției rezultă următoarele aspecte:

- Teoria generală a dreptului este o disciplină științifică și didactic-universitară care cercetează *genul* (dreptul) și nu *specia* (ramura de drept).
- Această disciplină studiază dreptul privit ca ansamblu, ca sistem. ***Teoria generală nu este, așadar, o ramură a dreptului.***
- Teoria generală a dreptului elaborează **categoria, concepte și noțiuni fundamentale**, specifice întregului sistem de drept (norma juridică, tehnica juridică, izvoarele dreptului, raportul juridic, răspunderea juridică). Teoria generală a dreptului nu se raportează la o singură ramură a dreptului, ci esențializează și extrage ceea ce este comun și definitiv pentru ansamblul dreptului.
- Teoria generală a dreptului studiază totodată articulațiile dreptului cu alte domenii ale științelor: cu filozofia dreptului, sociologia, politologia, psihologia.

7. Obiectul specific al Teoriei generale a dreptului

Ca orice știință, Teoria generală a dreptului, tinde spre generalizare, spre o cunoaștere aprofundată care să permită formularea conceptelor, categoriilor și noțiunilor fundamentale.

Obiectul specific îl constituie observarea și cercetarea fenomenului juridic, a legilor generale ale vieții juridice, a categoriilor și noțiunilor generale valabile pentru întreaga știință juridică.

Totodată, Teoria generală a dreptului studiază și cercetează cele mai importante aspecte ale **statului**, dată fiind legătura indisolubilă dintre drept și stat. **Statul și dreptul** sunt fenomene sociale speciale ce nu pot fi studiate și înțelese unul fără celălalt. **Dreptul** este o expresie a voinței sociale în formă statală, un instrument al statului. **Statul** este, la rândul său, o organizație politică ale cărei principii structural-funcționale sunt fixate în norme juridice.

Teoria generală a dreptului este în fapt un vast laborator în care sunt elaborate, pe baza metodelor specifice de cercetare, instrumentele prin care sunt definite conceptele amintite (norma juridică, raportul juridic, tehnica juridică etc.).

Prin obiectul său specific, Teoria generală a dreptului dobândește în prezent o importanță cu totul specială, determinată de necesitatea cercetării dreptului și statului în perspectiva globalizării.

Este limpede faptul că la începutul mileniului trei statul și dreptul nu ni se mai înfățișează în aceleași imagini de acum zece sau douăzeci de ani.

Regionalismul, considerat ca treaptă intermediară ce conduce la globalizare, se bazează pe transferul deliberat și voluntar de suveranitate spre instituții supranaționale. Există astăzi în lume zeci de asocieri de state regionale, asocieri care diferă între ele prin intensitatea conlucrării sau gradul de instituționalizare.

Regionalismul de tip european (Uniunea Europeană) este concentrat astăzi pe constituirea de instituții și norme juridice comune statelor membre ale Uniunii Europene.

Așa cum se cunoaște, statul modern a fost principalul exponent și apărător al interesului național; el a creat instituțiile adecvate pentru realizarea dezideratelor formulate la începutul epocii moderne. Sistemul juridic și statul de drept au asigurat și garantat libertățile fundamentale ale omului.

Chestiunea cea mai importantă care se pune astăzi la nivel internațional este aceea că acest tip de stat modern nu mai este considerat actorul principal al globalizării. Slăbirea autorității statului, chiar dispariția statului au constituit subiecte serios abordate de juriști, sociologi, politologi etc.

Se admite, aproape unanim, faptul că statul-națiune se transformă și își schimbă atribuțiile. Iată, cu titlu de exemplu, câteva semne certe ale acestui fenomen:

- cedarea unei părți a suveranității în procesul integrării europene;
- descentralizarea crescândă și transferul de atribuții către organele locale;
- pierderea controlului statelor naționale asupra economiei globalizate;
- acceptarea armonizării legislației cu cea a altor state;
- dependența de deciziile sau recomandările marilor organisme financiare și bancare regionale sau internaționale (Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială).

Întregul proces de globalizare vizează statul și dreptul.

În lucrarea sa „Să ne pregătim pentru secolul XXI”, apărută la New York în anul 1993, Paul Kennedy subliniază: „Per total, chiar dacă autonomia și funcțiile statului și

dreptului au fost erodate de tendințele transnaționale, nu au apărut alte substitute adecvate care să le înlocuiască”.

Analizând „rolul schimbător al statului”, în lucrarea „Zece mii de culturi, o singură civilizație”, academicianul Mircea Malița precizează (p. 124): „Două întrebări pretind răspuns. Una privește limita inferioară sau pragul până la care statul și instituțiile sale pot ceda din atribute și răspunderi. A doua este adresată sarcinilor sale noi, impuse de globalizare sau de noile înfățișări pe care interesele sale ireductibile le iau în noul context al lumii”.

Cel mai dificil domeniu pe care statul este chemat să-l rezolve acum în epoca globalizării vizează dreptatea și echitatea.

Statele sunt chemate să asigure în teritoriul lor de competență tot ce ține de drepturile sociale (sănătate, educație accesibilă pentru toți, repartitie echitabilă a avuției, armonizarea intereselor grupurilor și colectivităților ce formează societatea).

Mircea Malița este foarte categoric atunci când afirmă „globalitatea nu asigură ordinea internă și aplicarea justiției. Statele sunt chemate să facă față la sfidări noi: trafic de arme, spălarea banilor, corupție, terorism, droguri” (op. cit., p. 128).

În finalul acestei secțiuni vom prezenta concepția **Prof. Jean – Louis Bergel** exprimată în lucrarea „Teoria generală a dreptului” apărută la Editura Dalloz – Paris – 2003.

Autorul definește Teoria generală a dreptului având ca obiect „înțelegerea fenomenului juridic prin studiul rațiunii sale de a fi, a finalităților sale, a conceptelor sale fundamentale, a modului de punere a sa în operă, a instrumentelor sale și a metodei sale. Într-un cuvânt, Teoria generală a Dreptului studiază ordinea juridică în globalitatea sa prin expresiile „pentru ce?” și „cum?” Ea reprezintă o construcție intelectuală metodică și organizată fondată pe observarea și explicarea diverselor sisteme juridice, fiind destinată a defini marile axe de construcție și de aplicare a dreptului”. (op. cit., p. 3-4)

În plan practic, pentru elaborarea și, poate cel mai adesea, pentru aplicarea concretă a dreptului, juriștii trebuie să apeleze imperativ la Teoria generală a Dreptului pentru a descoperi, interpreta și a pune în aplicare diversele soluții posibile. Juristul este obligat a face apel la Teoria generală a Dreptului pentru a califica unele situații juridice, a stabili diversele aspecte ale acestora, pentru a căuta textele și jurisprudența aplicabile, pentru a compara normele juridice, a le înțelege și a le fixa domeniul lor de aplicare. Totodată, aceasta oferă prilejul pentru jurist de a înțelege spiritul legii, limbajul juridic, definițiile conceptelor și categoriilor juridice, diversele metode de raționament, a principiilor de interpretare a legii și mecanismelor de probațiune. (op., cit. p. 11)

8. Științele juridice istorice

Științele juridice istorice cercetează istoria dreptului dintr-o anumită țară (exemple: istoria dreptului românesc; istoria dreptului francez etc.), din anumite bazine de civilizație juridică (exemplu: istoria dreptului roman), evoluția generală a fenomenului juridic (istoria generală a dreptului) sau istoria dreptului din anumite perioade istorice (exemple: istoria dreptului sclavagist, medieval, modern etc.).

De ce este importantă cercetarea istorică a dreptului?